

Dvadeset šest hidroelektrana koje su u funkciji u zaštićenim područjima i drugih 123 koje su već u izgradnji ili planiranju, ozbiljno su oštetile prirodne nasleđe. Grupa od 20 stručnjaka koje je angažavao UNDP, izvršila je inspekciju 71 male hidroelektrane, i naišla na gomilu problema. Kompanije nisu poštovala ni minimum ekoloških standarda pošto su vlasti flagrantno kršile važeće zakone i međunarodne konvencije o zaštiti životne sredine. Stručnjaci su dali 30 preporuka za prevazilaženje problema.

Pre nekoliko dana, stanovnici Dragobije u Topoji, dobili su sudski spor protiv kompanije koja gradi tri hidroelektrane u nacionalnom parku Valbona. Radovi su suspendovani do obavljanja dalje kontrole zakonitosti. Situacija je alarmantna i u drugim nacionalnim parkovima, jer su objekti daleko od stambenih naselja i pažnje javnosti.

U terenskoj studiji 20 eksperata UNDP-a konstatovana je alarmantna situacija u celom procesu koji prati izgradnju hidroelektrana, od procesa izdavanja dozvola do planiranja i izgradnje. Najveće štete nastale su u zaštićenim područjima, gde je izgrađeno 26 hidroelektrana, dok je 16 u izgradnji a 105 je dobilo licencu. Nakon inspekcije, prve takve vrste koju su sprovedli nezavisni eksperti, utvrđeno je da je većina objekata izgrađena bez poštovanja standarda za zaštitu životne sredine i faune.

Eksperti su pregledali područja 71 hidroelektrane koje su već izgrađene i pravnu dokumentaciju za više od 520 odobrenih dozvola. Na kraju istraživanja, formulisano je 30 preporuka koju su dostavljene Ministarstvu energetike. Uvidom u situaciju na licu mesta, utvrđeno je da su hidroelektrane uzrokovale eroziju, a očekuje se da će u budućnosti stvoriti velike troškove za aktivnosti na smanjenju negativnih posledica.

Stručnjaci su dokazali da prilikom izdavanja dozvola Ministarstvo energetike nije poštovalo zakone o zaštiti životne sredine. Takođe, Albanija je prekršila Međunarodne konvencije o životnoj sredine koje je ranije usvojila.

Uništeno prirodno nasleđe

Osim oštećenja staništa, negativne posledice izgradnje hidroelektrana najviše će uticati na zaštićena područja. Ove posledice su još veće kada se hidroelektrane projektuju sa sistemom vodopada. Tokom rada na terenu, posećeno je 26 hidroelektrana u zaštićenom području.

Prostorna analiza pokazala je da su neke zaštićene oblasti ozbiljno ugrožene. Pregled EIA (Odluka o uticaju na životnu sredinu) pokazala je da uticaji na zaštićena područja nisu uzeti u obzir za većinu zaštićenih područja.

U slivu Drina, situacija je najlošija u nacionalnom parku Korab-Koritnik, gde je u funkciji 12 hidroelektrana i planirano je 6 novih. U nacionalom parku Valbona, u izgradnji su 4 hidroelektrane a nove su u planu. Situacija je najalarmantnija na reci Škumbin, u Nacionalnom parku Šebenik - Jablanica, gde rade 2 hidroelektrane, tri su u izgradnji a 30

novih je u planu. Na reci Seman, 3 hidroelektrane su u funkciji u okviru Nacionalnog parka Tomori, a planirana je izgradnja 2 nove hidroelektrane. U slivu reke Vjose, 3 hidroelektrane su u funkciji, 2 su u izgradnji a 2 nove su planirane unutar Nacionalnog parka Hotove-Dangelise.

U slivu Drina, dve oblasti su ugrožene razvojem hidroelektrana. U zaštićenoj oblasti Korab, jedna hidroelektrana je započela sa radom, planirano je 9 novih, a u Alpetu (predloženom za Nacionalni park) izgrađene su 4 hidroelektrane, a 10 novih je u planu.

U Škumbinu, u Nacionalnom parku Rajce - Šebenik, jedna hidroelektrana je u funkciji, 3 su u izgradnji, a planirano je 28 novih. U slivu reke Seman, 3 HE su počele sa radom, 3 su u izgradnji i 2 su planirane.

U parku Morave, planirana je izgradnja 5 hidroelektrana. U slivu Vjose, u Nacionalnom parku Germen-Šelegure, jedna hidroelektrana je započela sa radom, jedna je u izgradnji a 14 je u planu.

Uništavanje pejzaža

Iako se veliki broj hidroelektrana nalazi daleko od stambenih područja, one imaju potencijal da promene pejzaže. Izgradnja pristupnih puteva izaziva degradaciju karakteristika pejzaža na više nivoa. Direktni uticaj predstavljaju uklanjanje vegetacije i erozije.

Stručnjaci procenjuju da će se karakteristike pejzaža izgubiti tokom vremena. Od ukupno izgrađene 71 hidroelektrane, 44 je izazvalo eroziju.

Čak i neadekvatno upravljanje otpadom ima posledice na krajolik. Od 43 hidroelektrane koje su pregledane, samo 16,3% je pravilno upravljalo otpadnim materijalom. U drugim slučajevima, deponovanje materijala je bilo vidljivo na obalama ili u koritu reke. Oko 65% projekata je uključivalo planove rehabilitacije, ali gotovo ni jedna hidroelektrana nije ih sprovela na terenu.

To može ozbiljno ugroziti turistički potencijal. Potencijalni uticaji projekata na zajednicu variraju od pozitivnog do izuzetno negativnog.

Uticaj na zajednicu

Najveći potencijalni uticaj hidroelektrana na zajednicu predstavlja nestašica vode. Tokom inspekcija na terenu, u većini slučajeva analiza je pokazala da trenutno nema direktnog uticaja na vodosnabdevanje okolnog područja. Većina sukoba vezanih za hidroelektrane vezana je za pravo na korišćenje vode.

Hidroelektrane izgrađene bez procene uticaja na životnu sredinu

Najproblematičniji zaključak jeste činjenica da je samo 6,8% projekata (3 od 44) bilo podvrgnuto procedurama procene uticaja na životnu sredinu u skladu sa zakonskim zahtevima.

Oko 80% projekata nije imalo EIA i detaljni opis projekta. Na primer, procene su date bez podataka o lokaciji (pogrešne koordinate), detaljnih karakteristika projekta ili drugih karakteristika, kao što je putna i energetska infrastruktura.

Druga vrsta analiziranih dokumenata bile su dozvole za životnu sredinu. Zaključak je da većina projekata nije u potpunosti usklađena sa tim dozvolama. Na osnovu 26 dostupnih ekoloških dozvola, zaključeno je 96% projekata ne ispunjava definisane zahteve.

Albanija ima centralni javni onlajn registar hidroelektrana kojima upravlja Agencija za prirodne resurse, ali informacije su nepotpune ili neažurne.

Plan za izgradnju 583 male hidroelektrane

Studija eksperata UNDP-a otkrila je da je u planu izgradnja većeg broja hidroelektrana više nego što je Vlada najavila. Podaci postaje sve konfuzniji s obzirom na različite podatke koji se pojavljuju.

U registru Agencije za prirodne resurse nalaze se 524 hidroelektrane, dok nedavno objavljeni podaci Ministarstva energetike govore o 506 hidroelektrana koje se grade u Albaniji. Studija nezavisnih organizacija, sprovedena u maju 2015. godine, pokazuje da postoje projekti za 583 hidroelektrane, navodi se u istraživanju UNDP-a. Podaci pokazuju da su 104 hidroelektrane počele sa radom, dok je 75 u fazi izgradnje. Njihov ukupni kapacitet procenjen je na 2.100 MW.

Zašto male hidroelektrane

Izgradnja hidroelektrana na albanskim rekama i tokovima uglavnom je posledica energetske potrebe i potražnje investitora za novim ulaganjima. Brojne koncesije dodeljene su kompanijama koje nisu imale neophodne finansijske i ljudske resurse za upravljanje ovim projektima, zbog čega je veliki broj dozvola izmenjen ili je došlo do promene vlasnika. Ekspertska grupa zaključuje da ovaj mehanizam nije održiv i da ima značajan uticaj na životu sredinu. Projekti su realizovani bez analize troškova i koristi, pa je u mnogim slučajevima ekološka šteta koju stvaraju veća od koristi proizvodnje električne energije. Degradacija koju stvaraju u okruženju, zbog nedostatak vode u mnogim slučajevima, prepreka je za razvoj turizma, uz oštećenje vegetacija i životinjskog sveta. Postojeći mehanizam zaštite životinjskog sveta nije dovoljan da bi se garantovala zaštita životne sredine i primena ekološke regulative.

Razvoj bez ikakvog plana

Izgradnja malih hidroelektrana nije zasnovana na uravnoteženom planskom sistemu, već samo na potražnji za električnom energijom i interesima investitora. Prioritet izgradnje MHE, postavljen je Nacionalnim planom za obnovljive izvore energije od 2015. do 2020. godine. S druge strane, grupa eksperata je utvrdila je da je promocija ovih investicija

podržana instrumentima „kontrola i balansiranja“, kao što su planiranje upravljanja vodama i održivo korišćenje biodiverziteta.

Postojeći planovi upravljanja zaštićenim područjima i biodiverzitetom nisu razmatrani, odnosno nisu odobreni i sprovedeni od strane Ministarstva energetike. Plan za obnovljivu energiju nije sproveden u skladu sa uticajem MHE na životnu sredinu.

Zakoni o zaštiti prirode se ne primenjuju

Trenutni razvoj hidropotencijala nije u skladu sa postojećom regulativom za zaštitu prirode. Brojne MHE su planirane ili se grade u zaštićenim područjima. Gotovo svim studijama o uticaju na životnu sredinu nedostaje procena uticaja na biodiverzitet.

Razvoj hidropotencijala nije u skladu sa ciljevima očuvanja biodiverziteta predviđenim Strategijom za očuvanje biodiverziteta. Očekuje se da će to rezultirati štetnim posledicama kao što su gubitak staništa i biodiverziteta, uništavanje šuma, nedostatak vode i erozije. Dosadašnja praksa razvoja ovih objekata nije u skladu sa međunarodnim sporazumima o zaštiti životne sredine koje je Albanija potpisala.

Ugrožavanje životne sredine

Postojeći mehanizmi zaštite životne sredine ne primenjuju se pravilno prilikom odobravanja, izgradnje i rada MHE. Ekološke saglasnosti ne obezbeđuju efikasnu zaštitu životne sredine. Postavljeni uslovi su veoma opšti i ne uzimaju u obzir pojedinačne karakteristike. Postojeći projekti i planovi poslovanja ne uključuju ekološke troškove. Nedostaju pravila o odgovornosti za životnu sredinu.

Prema ekspertizi, očekuje se da će ekološki trošak koji će generisati MHE postati glavno opterećenje za javne finansije, kako bi se rešili problemi degradacije životne sredine.

Kumulativni uticaji kaskadnih hidroelektrana nisu procenjeni i nisu uzeti u obzir prilikom donošenja odluka.

Uticaj na podzemne i površinske vode

Većina projekata ima manji uticaj na podzemne vode u važnim područjima kao što je Erzen – Baseni Išmi. Situacija je nešto lošija u slivovima reka Vjosa i Semani. Najveći uticaj je na Škumbin i Drin. Najlošija situacija je u sliv reke Mati, gde projekti mogu imati značajne kumulativne posledice.

Nijedan EIA ne uzima u obzir uticaj MHE na podzemne vode. MHE mogu uticati na morfologiju reka, dubinu, širinu protoka vode, kao i promene u strukturi korita. Prema istraživanju, dužina reke pogođena preusmeravanjem vode je 3,83 kilometra na slivu Škumbin, nakon čega sledi Vjosa sa 3,73 kilometra. Situacija je nešto bolja na drugim rekama.

Najveći kumulativni uticaj imaju kaskade jer mogu izazvati velike promene u toku reke i

nivou vode.

Preporuke eksperata:

- Razmatranje analize troškova u procesu donošenja odluka. Staništa i faunu treba popisati i identifikovati ugrožene vrste.
- Ministarstvo za životnu sredinu i turizam može sprovesti postojeće akcione planove za ugrožene vrste i finansirati studije o vrstama i staništima.
- Primena specifičnih standarda zaštite životne sredine za projekte MHE i kreiranje efikasne zakonske regulative o zaštiti životne sredine.
- Program monitoringa treba biti implementiran na nacionalnom nivou.
- Primena politike i akcionog plana za efekte klimatskih promena.
- Sistem hidrometeorološkog monitoringa treba poboljšati.
- Transponovanje odredbi kao što su odredbe Direktive 2004/35/EC o sprečavanju i otklanjanje štete po životnu sredinu po principu „zagađivač plaća“.
- Ekološke i socijalne faktore treba uključiti u postupak izdavanja odobrenja za MHE kapaciteta do 2 MW koje nisu predmet koncesionog postupka.
- U procesu odobravanja koncesije treba više značaja dati proceni uticaja na životnu sredinu i kost-benefit analizi.
- Izveštaj o proceni uticaja na životnu sredinu tokom tenderske procedure treba razmatrati od slučaja do slučaja.
- Pregled i uključivanje Studije o uticaju na životnu sredinu treba da obavlja MTE.
- Unapređenje regulative i usvajanje posebnog ekološkog kriterijuma za procenu predloženih projekata MHE u ovoj fazi unapredilo bi proces donošenja odluka.
- Finalno odobrenja projekta treba da sledi nakon faze odobrenja procene uticaja na životnu sredinu i na osnovu ekoloških kriterijuma utvrđenih tokom postupka procene uticaja na životnu sredinu.
- MTE treba da obezbedi da konačni parametri projekti budu u skladu sa standardima zaštite životne sredine.
- Ministarstvo energetike i nadležna ministarstva treba da objave detalje inicijativa, uključujući tehničke detalje projekata. MEI treba da pozove zainteresovane strane da daju komentare i sugestije o projektu pre objavljivanja tendera.
- Preporučuje se nastavak izrade baze podataka GIS-a za projekte HE, koji bi trebali biti dostupni javnosti.
- Preporuka je da se u zoni zaštićenih područja više ne grade hidroelektrane.
- Priprema projekta trebada obuhvati kvalitetnu komunikaciju sa stranama koje su direktno uključene.

- Pravovremena priprema i podnošenje projektne dokumentacije od strane investitora trebalo bi da omogući proučavanje bioloških resursa u zoni projekta.
- Izveštaji o proceni uticaja na životnu sredinu treba da se odnose na uticaj projekta na biodiverzitet uz procenu kumulativnih uticaja.
- EIA treba da preporuči efektivne mere za ublažavanje navedenih efekata.
- Projekti MHE sa branama moraju imati obezbeđen prolaz za ribe.
- Upotreba vode za proizvodnju energije ne bi trebala sprečiti korišćenje vode za piće ili navodnjavanje.
- Ako projekat uključje rezervoar, preporučuje se razmatranje rekreativnih aktivnosti.
- Forma MHE treba da prati karakteristike i formu lokalnog pejzaža.
- Za vreme trajanja izgradnje, iskopani materijal treba odložiti na lokaciji udaljenoj od toka vode.
- Po završetku gradnje, potrebno je sanirati kosine, erodirana područja i obale reke i obnoviti šume.
- Ako MHE tokom rada uzrokuje negativne posledice po životnu sredinu, odobrenja za zaštitu životne sredine moraju biti revidirana, i sve relevantne dozvole moraju biti usklađene.
- Odobrene projekte koji još nisu pušteni u rad treba ponovo proceniti, uključujući i faktor klimatskih promena.

Izvor: monitor.al